

economische impulsen en afgeleide sociale en economische effekten

Drs. C. de Schipper,

ETI voor Zeeland

Zeeland is het voorbeeld bij uitstek van een kleinschalig gebied, dat over een korte periode een aantal sterke economische impulsen heeft ontvangen.

Noemen wij allereerst de ingrijpende uitbreiding en aanpassing van de economische en verkeerstechnische infrastructuur: uitvoering van de Deltawerken, bouw van de Zeelandbrug, capaciteitsuitbreiding Westerscheldehavens en -veren, verbreding kanaal Terneuzen-Gent, aanleg van zeehavenindustrieterreinen.

In het begin van de zestiger jaren werd de industrialisatie gestimuleerd door vestigingspremies, waardoor te Terneuzen, Goes, Zierikzee en Sint-Maartensdijk in totaal circa 2000 nieuwe industriële arbeidsplaatsen werden gekreëerd. Doch de sterkste impulsen kwamen aan het eind van de zestiger en het begin van de zeventiger jaren. Dit was de periode van de opbouw en uitgroei van de zeehavenindustrie met Dow Chemical in Terneuzen (thans ± 1700 werknemers), Hoechst (± 1000), Pechiney (± 800), Total (± 200) en M. & T. International (± 130) in het havengebied Vlissingen-Oost. In dit laatste gebied zijn voorts een reparatiewerf van 'De Schelde', een kernenergiecentrale, een containerhaven alsmede off-shore bedrijvigheid tot stand gekomen.

Willen we de effecten van deze relatief krachtige impulsen nagaan, dan moeten we bedenken, dat in een veelvormige, dynamische maatschappij de relatie tussen impulsen en effecten slechts tastenderwijs kan worden aangeduid. In Zeeland gaat het echter om relatief grote impulsen in een voorheen vrij statische samenleving, waardoor sommige relaties misschien wat duidelijker liggen dan elders.

Enkele algemene effecten.

Vestigingsoverschotten:

Door de verbeterde werkgelegenheidssituatie veranderden de traditionele vertrekoverschotten in vestigingsoverschotten, hetgeen geïllustreerd wordt door volgend overzicht:

1955 t/m 1959	vertrekoverschot	5.846
1960 t/m 1964	vertrekoverschot	7.325
1965 t/m 1969	vestigingsoverschot	2.504
1970 t/m 1974	vestigingsoverschot	10.533

1971 was het jaar met het grootste vestigingsoverschot nl. 3.278 d.w.z. 1,0 % van de bevolking. De bevolkingsgroei heeft voornamelijk rond Vlissingen-Oost en rond Terneuzen plaatsgevonden.

Afgeleide bedrijvigheid

Het effect van de zeehavenindustrialisatie (circa 4.500 arbeidsplaatsen) op de overige industriële bedrijvigheid (toelevering, constructie, onderhoud, bouwnijverheid) kan geschat worden op circa 700 permanente arbeidsplaatsen. Het directe effect (los van de impuls van de bevolkingsgroei) op de dienstensektor zal eveneens ongeveer 700 arbeidsplaatsen omvatten (vervoersector, haven-diensten, ingenieursbureau's, handel). Dat de afgeleide effecten niet groter zijn, hangt samen met de inspelingsmoeilijkheden en capaciteitsperikelen tussen het bestaande veelal kleinschalige bedrijfsleven en de nieuwe grootschalige vestigingen. Op wat langere termijn kan bij verdere uitbouw van de zeehavenindustrieën een sterkere ontwikkeling van de toenemende en ondersteunende bedrijvigheid worden verwacht.

Verbetering werkgelegenheidsstructuur

Hoewel enkele nieuwe bedrijven relatief veel produktiepersoneel in dienst hebben is toch in het totaalbeeld van de werkgelegenheid een grotere differentiatie merkbaar. De werkloosheidscijfers zijn met name voor Midden-Zeeland relatief laag. Er is enige doorstroming van de overbezette bouwsector naar de nieuwe industrie. Er zijn weinig buitenlandse arbeidskrachten.

Het wonen.

Er is veel gebouwd in Zeeland, zowel voor vervanging als voor uitbreiding van het woningbestand. Door de provinciale en nationale overheid is daarbij geruime tijd voorkeur gegeven aan versterking van de steden (koncentratie). In de laatste jaren komt er meer belangstelling voor het bouwen in de plattelandskernen, vooral in de omgeving van Middelburg-Vlissingen, Goes en Terneuzen.

De discussie over het wenselijke spreidingspatroon van de bevolking duurt voort. Het blijft moeilijk om een harde argumentatie te vinden voor het opdringen van een bepaald spreidingspatroon, nog afgezien van de beschikbare instrumenten. Er is een provinciale commissie die zich met de kernenhierarchie, het spreidingspatroon en de verzorgingsstructuur bezighoudt, doch de uitvoerige en ingewikkelde rapporten, die dergelijke commissies plegen te produceren zijn tot nu toe uitgebleven. Ten aanzien van het wonen tekenen zich o.a. de volgende tendenties af: afkeer van hoogbouw in nieuwe wijken, voorkeur voor eensgezinswoningen in kleine series met tuin en met verkeersarme straten; herwaardering van het wonen in kleine leefgemeenschappen, waarbij landelijk karakter en overzichtelijkheid zwaarder tellen dan kwaliteit van de voorzieningen;

Foto Claerhout, Gent.

Archief Nat. Opvoeding Klei-nijverheid, Brussel.

aarzeling om de woningbouw in de kernen rond de zeehavenindustrieën geheel stop te zetten;

beperking van de mogelijkheden voor geïsoleerde bouw op het platteland;

beperking van de mogelijkheden van overgang van normale woning naar recreatiewoning (z.g. 'tweede woning').

Sociaal-kulturele voorzieningen.

Weliswaar is de bevolkingsaan groei niet zodanig geweest, dat daardoor een sterke verfijning en differentiatie van het sociaal-kultureel dienstenpakket mogelijk was, maar niettemin zijn op lokaal niveau, mede door steun van de rijksoverheid, tal van nieuwe welzijnsvoorzieningen gerealiseerd, zoals zwembaden, sportparken, jachthavens, wijkgebouwen, dorpshuizen, bibliotheekvoorzieningen etc. In de grotere plaatsen is schouwburgakkommodatie tot stand gekomen of gemoderniseerd.

Uit cultuur-historisch oogpunt moet de geleidelijke restauratie van oude huizen en gebouwen in steden als Middelburg, Zierikzee, Hulst, Veere en Vlissingen van grote betekenis worden geacht.

In de winkelsektor zijn enkele grootschalige vestigingen ($\pm 5000 \text{ m}^2$ verkoopoppervlakte) tot stand gekomen, met een warenhuisachtige assortiment rond de levensmiddelenafdeling: Miro te Vlissingen, Trefcenter te Middelburg, Edah te Hulst.

De plannen voor een groot regionaal winkelcentrum in een buitenwijk van Vlissingen zijn teruggenomen.

Planning en participatie.

'How do you plan?' vragen vele buitenlandse bezoekers, nadat ze met een zeker respect kennis hebben genomen van de Zeeuwse ontwikkelingen. Het antwoord moet dan zijn, dat de planning — afgezien van de konkrete infrastructuurwerken — in het algemeen vrij passief en globaal is. In planologisch opzicht worden globale bestemmingen aangegeven: woongebieden, industrie-terreinen, recreatiegebieden, natuurgebieden. Naast deze passieve toelatingsplanologie zijn er bepaalde vormen van

uitvoeringsplanologie: de verdeling van woningbouw-kontingenten, het provinciaal wegenplan, het selekteren van infrastructuurprojekten voor aanbeveling bij de subsidiërende rijksinstanties etc.

Ook ten aanzien van de industrialisatie en het toerisme is nog geen sprake van actieve planning in de zin van bewuste uitvoering van een vooropgesteld plan. De toelating van nieuwe industriële activiteiten in het zeehavengebied Vlissingen-Oost wordt niet getoetst aan een eindfase planning maar geschiedt d.m.v. ad-hoc beslissingen, waarbij vooral de milieutechnische toetsing zwaar weegt. Bij de toeristische uitbouw staat geen bewuste voorkeur voor bepaalde exploitatievormen en bepaalde gebruikerscategorieën voorop.

In dit kader kan worden opgemerkt, dat het provinciaal bestuur zijn ordeningsbevoegdheden niet uitputtend benut en veel ruimte laat voor de gemeentelijke autonomie.

In de houding van de bevolking t.o.v. de nieuwe ontwikkelingen voltrekken zich wijzigingen. Aanvankelijk was de instemming met het streven naar industrialisatie, bevolkingsgroei en toeristische groei vrij algemeen. Geleidelijk kwam er meer tegenstroom o.a. van de zijde van de Vereniging Milieuhygiëne Zeeland, de Aktiegroep Open Oosterschelde, het Koördinatieorgaan voor Natuur-, Landschaps- en Milieubescherming.

De discussie tussen voor- en tegenstanders van groei verloopt vrij chaotisch en ongenueanceerd; de grote massa houdt zich afzijdig of gelooft dat de ontwikkeling toch niet te keren valt.

Perspektief.

Vanuit de nationale optiek bezien, beschikt Zeeland over grote infrastrukturele en ruimtelijke potenties. Binnen het nationaal beleid voor economische herstrukturering zal ongetwijfeld een zekere druk ontstaan om nieuwe belangrijke economische impulsen in Zeeland onder te brengen. Het provinciaal beleid wacht dan de moeilijke taak om eventuele nieuwe impulsen zo goed mogelijk in te passen in de gevoelige Zeeuwse schaalverhoudingen.